

Словенске људске странке и сл. Већина закључака и анализа које Митханс изводи не представља посебну новост за српску историографију, што можда није случај са словеначком. Ипак, ова монографија доноси низ нових детаља и података о изворима, а оно што представља посебну вредност је попуњавање празнине везане за словеначку ситуацију у вези са догађајима око конкордата и за улогу Антона Корошеца, чиме доприноси даљем заокруживању постојеће слике.

Радмила РАДИЋ

Franziska A. Zaugg. *Albanische Muslime in der Waffen-SS. Von „Großalbanien“ zur Division „Skanderbeg“*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2016, 346.

Waffen-SS, односно оружани огранак SS-а, већ деценијама побуђује пажњу истраживача као врло специфична војна формација. Тако и о 21. Waffen-SS дивизији „Скендерберг“ већ постоји неколико монографија. Ауторка је сматрала да она упркос томе није довољно истражена, те ју је, уз широки контекст у коме је она настала и деловала, изабрала за тему своје докторске дисертације. Франциска Цауг није хтела да пише чисто војну историју, тј. није ју занимало само оснивање и борбени пут јединице, већ је покушала да да прилог социјалној војној историји, као и историји идеја – укључујући и „виђење другог“. Резултат је књига која је пред читаоцима.

Дело је подељено на увод, три основна дела, који су опет подељени на поглавља, закључак и прилоге. У Уводу (13–29) ауторка упознаје читаоца са циљевима истраживања, стањем достигнутих научних знања о теми, те изворима и методама свог рада. Оно што је упадљиво у овом делу је врло мали број дела српске и некадашње југословенске историографије, као и готово никакво познавање југословенских извора.

Први део (33–132) се састоји из три поглавља. Прво садржи кратак преглед историје Албаније до италијанске окупације 1939. Преглед је врло лапидаран, а по нашем мишљењу, у њему има непотребних (и нетачних)¹ података, док недостају делови неопходни за разумевање главног дела излагања. Средњи век је крајње кратко приказан, а нови потпуно прескочен. Наредно поглавље доста детаљно и на основу великог броја извора приказује стање у међуратној Албанији, те италијанске империјалистичке тежње – све до њиховог остварења 1939. и стварања „Велике Албаније“

---

1 Нпр. да су римски цареви Диоклецијан и Константин Велики рођени на територији данашње Албаније!

1941. године. Последњи део поглавља укључује и питања разграничења окупационих сила и њихових ривалских политика на терену које су нашле одраз у манипулацији локалним, пре свега албанским становништвом, али и у покушајима албанских вођа да манипулишу окупационим силама.

Четврто поглавље (будући да се увод рачуна као прво) говори, опет доста детаљно, о капитулацији Италије, немачком преузимању контроле над „Великом Албанијом“, политичким приликама у њој, те о немачким економским интесима с опширним освртом на (не)могућности њиховог остваривања. Тај део књиге је занимљив допринос пре свега економској историји Другог светског рата у овом делу Европе, а осветљава и унутрашње напетости унутар немачких окупационих структура.

Други део књиге (135–286) се бави оним што наслов у ствари највише и најављује: настанком, организацијом и борбеним путем 21. Waffen-SS дивизије „Скендербег“. Ауторка исправно види главни разлог албанске колаборације у тежњи за стварањем „Велике Албаније“, али при том много више пажње посвећује иредентистичким вођама и њиховом позиционирању у албанској колаборационистичкој влади него етничким и политичким приликама на Косову, Метохији и у Санџаку – који су представљали главну територију са које су регрутовани војници 21. Waffen-SS дивизије. О етничком насиљу на том простору се говори додуше на страницама 148–177, али углавном у духу „сви су криви“, јер су се сви борили против свих. Тако су у причу укључени и злочини четника над муслманским живљем у Санџаку и источној Босни, сукоби у пограничним подручјима Црне Горе и Албаније, сукоби бугарске војске и Албанаца у западној Македонији и на Косову итд. На тај начин, иако ауторка говори и о прогонима Срба, остају недовољно истакнути главни насилници на овако дефинисаној територији – албански сепаратисти.² Улога окупатора је поједностављено приказана као чисто манипулативна, што није увек одговарало стварности.

Остатак овог дела књиге говори о регрутацији, организацији, опремању, обуци и борбеним дејствима дивизије „Скендербег“, те о њеном осипању и фактичком распуштању приликом немачког повлачења из Албаније и са Косова и Метохије. Врло кратко и површно се говори о судбини бивших припадника дивизије – чија је шарена историја ауторки очигледно потпуно непозната.

Трећи део књиге (293–310) представља необичност у делима о војним јединицама. Он говори о настанку немачких представа о Албанији и Албанцима које су прешле пут од стереотипа о борбеним „племенитим дивљацима“ до уверења да су Албанци непоуздани, недисциплиновани, неборбени, склони пљачци и у целини узевши, прилично слаб војнички материјал. Ауторка даје скицу развоја албанолошких истраживања код Немаца

2 Занимљиво је и то да се о Македонцима углавном говори као о Бугарима – свакако следећи оновремене изворе.

која су стварала представе о Албанцима од средине 18. до прве половине 20. века. При том некритички цитира Спиридона Гопчевића, а потпуно прећуткује Лајоша Талоција (Ludwig von Thalloczy). Највећи значај, вероватно с правом, ипак приписује романима Карла Маја (Karl May), које је велика већина Немаца те генерације у детињству читала. У другом делу овог сегмента књиге, ауторка приказује како су искуства стечена у контакту са правим Албанцима драстично изменила романтичну карлмајевску слику коју је већина Немаца имала о Албанцима.

У Закључку (311–316) ауторка, не без одређене похвале сопственој оригиналности, резимира резултате истраживања. Следе преглед извора и леитратуре (317–333), фотографија (334), те регистри места и имена (334–343) и списак скраћеница (344–345).

Књига Франциске Цауг представља методолошки релативно иновативан, истраживачки вредан, али научно ипак само половично успешан подухват. За то постоји више разлога. Први је што је Албанији посвећена превелика, а Косову и Метохији премала пажња. Иако је ауторкино истраживање прилика у Албанији између два светска рата и под италијанском влашћу по себи хвале вредно, цео тај велики део књиге има прилично мало везе са главном темом. С друге стране, историја Косова и Метохије је готово потпуно занемарена – иако је 21. SS-дивизија баш ту регрутована и углавном деловала. Без разумевања дуге историје српско-албанских односа на том простору, а и шире, без приказа положаја Албанаца у Краљевини Југославији, деловања њихових политичких елита у земљи и њиховог садејства пре и током Другог светског рата са деловима албанске елите у Албанији, није могуће разумети држање маса косовскометохијских Албанаца током окупације и њихово ступање у дивизију „Скендербег“ и друге формације. Будући да је изванредно број Албанаца служио и у SS-дивизији „Ханцар“, било је потребно посветити одређену пажњу и етничким и политичким односима и у Санџаку и Босни и Херцеговини. Фигуративно речено: Цауг је гађала погрешну мету. При том јој ни оружје није било најбоље. Похвално је што је користила италијанску и посебно немачку архивску грађу, али је теже објашњиво тако оскудно коришћење грађе српских архива. Поготово је неприхватљиво потпуно игнорисање доста богате српске и југословенске историографске литературе – чак иако она заслужује да буде коришћена *cum grano salis*.

Најсолиднији део књиге је онај који се бави оснивањем, организацијом и деловањем дивизије, али би и ту слика била богатија и тачнија да су коришћени југословенски извори и литература. Ауторки је остала потпуно непозната судбина припадника дивизије пошто су је напустили, као и држање косовскометохијских Албанаца после ослобођења: само се врло кратко спомиње њихова побуна и њено гушење. Слика би, међутим, била много тачнија и сложенија да се ауторка потрудила да мало загребе и послератну историју Косова и Метохије (и западне Македоније). Тада би нашла да теза

о паушалном кажњавању припадника „непријатељских формација“ у случају ових крајева није баш одржива, будући да не само што је већина припадника тих јединица добила амнестију (коју ауторка спомиње) већ се „рециклирала“ као припадници Југословенске армије, а касније и партијског и државног апарата. Исто тако, видеала би и да је део припадника „непријатељских формација“ наставио да се из различитих разлога опире комунистичким властима – делимично после првобитне колаборације с њима. Концентришући своју пажњу на Албанију, ауторка је пропустила да довољно објасни држање косовскометохијских Албанаца током и након Другог светског рата.

Последњи део књиге је занимљива студија о „слици другога“, али њој недостаје продубљеност. И у овом делу, као и на другим местима у књизи која говори о виђењу и понашању Албанаца, ауторка се ослања на релативно мали број извора, које више пута цитира.³ Он ипак показује да овакав приступ може бити плодотворан ако се правилно примени.

У целини узевши, за књигу Франциске Цауг се не би могло рећи да је лоша – у њу је ипак уложено сувише труда и она садржи доста новог материјала, закључака и приступа. За њу се, међутим, не би могло рећи ни да је добра, будући да је ауторка, заведена „егзотичношћу“ теме, сувише пажње посветила споредним околностима а не онима које би омогућиле извлачење исправних закључака о догађајима и процесима којима се главни део књиге бави.

Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Иван Ивањи. *Мађарска револуција 1956*.
Београд: НП Време, 2016, 327.

Књига о Мађарској револуцији 1956. Ивана Ивањија, објављена 2016, на шездесетогодишњицу догађаја који је потресао ондашњи подељени хладноратовски свет представља друго, готово неизмењено издање текста објављеног 2007. године под истим насловом. Њен аутор није историчар већ, по сопственом виђењу публициста и књижевник, а по виђењу дугих и човек многих интересовања и знања, полиглота, изнад свега човек великог животног искуства. Прешавши пут од одрастања у родном Зрењанину, пре-

---

3 Тако се завршни извештај дивизијског команданта Шмидхубера цитира небројено пута.